

חנוכה - מקורות לשיחה

ד"ר חזות גבריאל

1. תלמוד בבלי מסכת פסחים דף קיז עמוד א

אמר רב יהודה אמר שמואל: שיר שבתורה - משה וישראל אמרוהו בשעה שעלו מן הים. והלל זה מי אמרו? נביאים שביניהן תקנו להן לישראל, שיהו אומרין אותו על כל פרק ופרק ועל כל צרה וצרה שלא תבא עליהן, ולכשנגאלין אומרים אותו על גאולתן.

2. רש"י מסכת פסחים דף קיז עמוד א

ועל כל צרה שלא תבא עליהם - לישנא מעליא הוא דנקט, כלומר שאם חס ושלום תבוא צרה עליהן ויושעו ממנה, אומרים אותו על גאולתן, כגון חנוכה.

3. רמב"ם הלכות מגילה וחנוכה פרק ג, הלכה א

בבית שני כשמלכו יון גזרו גזרות על ישראל ובטלו דתם ולא הניחו אותם לעסוק בתורה ובמצות, ופשטו ידם בממונם ובבנותיהם ונכנסו להיכל ופרצו בו פרצות וטמאו הטהרות, וצר להם לישראל מאד מפניהם ולחצום לחץ גדול עד שריחם עליהם אלהי אבותינו והושיעם מידם והצילם וגברו בני חשמונאי הכהנים הגדולים והרגום והושיעו ישראל מידם והעמידו מלך מן הכהנים וחזרה מלכות לישראל יתר על מאתים שנה עד החורבן השני.

הלכה ב

וכשגברו ישראל על אויביהם ואבדום בחמשה ועשרים בחדש כסלו היה ונכנסו להיכל ולא מצאו שמן טהור במקדש אלא פך אחד ולא היה בו להדליק אלא יום אחד בלבד והדליקו ממנו נרות המערכה שמונה ימים עד שכתשו זיתים והוציאו שמן טהור.

הלכה ג

ומפני זה התקינו חכמים שבאותו הדור שיהיו שמונת הימים האלו שתחלתן מליל חמשה ועשרים בכסלו ימי שמחה והלל ומדליקין בהן הנרות בערב על פתחי הבתים בכל לילה ולילה משמונת הלילות להראות ולגלות הנס, וימים אלו הן הנקראין חנוכה והן אסורין בהספד ותענית כימי הפורים, והדלקת הנרות בהן מצוה מדברי סופרים כקריאת המגילה.

4. ספר חשמונאים א, פרק ד:

(לז) וייקהלו כל אנשי הצבא ויעלו יחדו על הר ציון. (לח) ויהי בראותם את המקדש כי שמם, ואת המזבח כי חולל, והדלתות שרופות באש והלשכות נהרסות, ועשב השדה צמח בכל גבולו מסביב. (לט) ויקרעו את בגדיהם ויזרקו עפר על ראשם ויתאבלו מאוד... (מז) וישבו לבנות את פרצי המקדש...

ותכל כל העבודה כאשר בתחילה. (נא) ויהי ביום החמישי ועשרים לחדש התשיעי הוא כסלו, בשנת שמונה וארבעים ומאה, וישכימו בבוקר ויעלו עולות על המזבח החדש כמשפט. (נב) ויחנכו את המזבח בעצם היום אשר טמאו אותו הגויים, ויהללו לה' בשירים ובכינורות בחלילים ובמצלצלים. (נג) ויפלו על פניהם וישתחוו לה' על אשר נתן להם עוז ותשועה.

(נד) ויחוגו את חנוכת המזבח שמונת ימים, ויעלו עולות ותודות בשמחת לבבם... (נז) ויצווה יהודה ואחיו וכל קהל ישראל לחוג את חנוכת המזבח ביום החמישה ועשרים לחדש כסלו שמונת ימים מדי שנה בשנה בהלל ובתודה לה'.

5. ספר חשמונאים ב, פרק י:

(א) ורוח ה' צלחה על יהודה המכבי ועל אנשיו, וילכדו את העיר ואת המקדש. (ב) ויהרסו את המזבחות ואת בתי הגילולים אשר הקימו הגויים בחוצות העיר. (ג) ויהי אחרי טהרם את הבית, ויעשו מזבח חדש, ויוציאו אש מן האבנים אשר ליקטו, ויקריבו את קורבנם לה' מקץ שנתיים ימים. (ד) ויקטירו ויערכו את הנרות, ויתנו את לחם הפנים על שולחן ה'.

(ה) וככלות כל אלה נפלו על פניהם ויתחננו אל ה' א-לוהים לאמור: (ו) אנא ה' שומרנו לנצח מצרה כזאת אשר באתנו. (ז) ואם חטאנו לך, יסרנו כחסדך, ואל תתננו עוד בידי זרים המחרפים את שם קודשך.

(ח) ומאת ה' הייתה זאת לחטא את הבית בעצם היום ההוא אשר טימאו אתו הגויים, והוא יום העשרים וחמשה לירח כסלו. (ט) ויחוגו חג לה' שמונת ימים כימי חג הסוכות, ויזכרו את הימים מקדם בחגגם את חג הסוכות בהרים ובמערות, ויתעו בשימון כבהמות שדה. (י) ויקחו ערבי נחל וכפות תמרים וישירו שיר שבח והודיה לה', אשר נתן להם עוז ותשועה לטהר את בית מקדשו. (יא) ויעבירו קול בכל ערי יהודה לחוג את החג הזה מדי שנה בשנה.

6. מגילת תענית:

בעשרין וחמשה ביה חנכת תמניא יומין, די לא למספד בהון

[תרגום: בעשרים וחמישה בו חנוכה שמונה ימים, שאסור לספוד בהם]

הסכוליון: ומה ראו לעשות חנכה שמונה ימים, והלא חנוכה שעשה משה במדבר לא עשה אלא שבעת ימים, שנאמר ומפתח אהל מועד לא תצאו שבעת ימים וגומר, ואומר ויהי המקריב ביום הראשון את קרבנו וגומר, ובשביעי הקריב אפרים? וכן מצינו בחנוכה שעשה שלמה, שלא עשאה אלא שבעת ימים, שנאמר כי חנכת המזבח עשו שבעת ימים, והחג שבעת ימים. מה ראו לעשות חנכה זו שמנה ימים?

אלא: בימי מלכות יון נכנסו בני חשמונאי להיכל, ובנו את המזבח, וסדוהו בסיד ותקנו בו כלי שרת, והיו מתעסקין בו שמונה ימים.

ומה ראו להדליק את הנרות? לפי שנכנסו יונים בהיכל וטמאו כל הכלים, ולא היה במה להדליק. וכשגברה יד בית חשמונאי הביאו שבעה (נוסח אחר: שמונה) שפודי ברזל, וחיפוס בבעץ, והתחילו להדליק.

7. קדמונית היהודים, ספר י"ב:

ולאחר שטיהרו בקפדנות הכניס בו כלים חדשים: מנורה, שולחן, מזבח, עשויים זהב... אף הרס את המזבח ובנה חדש מאבנים שונות שלא סותתו בברזל. ובעשרים וחמישה לחודש כסלו, שהמוקדונים קוראים לו אפלאיוס, הדליקו נרות במנורה והקטירו על המזבח...

וקרה המקרה ודברים אלה נעשו לאחר שלוש שנים באותו יום, שבו נהפכה עבודת-הקדש של היהודים לעבודת-שיקוף טמאה. כי בית המקדש שהושם על ידי אנטיוכוס, עמד בשממונו שלוש שנים: שאותם דברים אירעו בבית המקדש בשנת מאה ארבעים וחמש, בעשרים וחמישה בחודש אפלאיוס, באולימפיאדה ה-153, ובית המקדש נחנך באותו יום, עשרים וחמישה בחודש אפלאיוס, בשנת מאה ארבעים ושמונה, באולימפיאדה ה-154...

ויהודה חגג עם בני עירו את חידוש הקורבנות בבית המקדש במשך שמונה ימים, ולא הניח שום צורה של שמחה, אלא היטיב לבם בזבחים מפוארים שעלו בדמים מרובים. וכיבד את אלוהים בשירי תהילות ומנגינות עלי נבל ושימח את העם. וגדולה כל כך הייתה חדותם על חידוש מנהגייהם, שניתנה להם הרשות לאחר זמן רב, בלי שציפו לכך, לעבוד את אלוהיהם, עד שחוקקו חוק לדורות אחריהם לחוג את חידוש העבודה במקדש במשך שמונה ימים. ומאותו זמן ועד היום הננו חוגגים את החג וקוראים לו חג האורים. ונראה לי, שנתנו את הכינוי הזה לחג, משום שאותה הזכות (לעבוד את אלוהינו) הופיע לנו בלי שקיוונו לה.

8. מסכת שבת, כ"א עמוד ב:

מאי חנוכה (=מהו חג החנוכה)?

דתנו רבנן (=אמרו חכמים): בכ"ה בכסליו יומי דחנוכה תמניא אינון דלא למספד בהון ודלא להתענות בהון [תרגום: בעשרים וחמישה בכסלו ימי חנוכה שמונה ימים, שאסור לספוד בהן ולהתענות בהן].

שכשנכנסו יוונים להיכל טמאו כל השמנים שבהיכל וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן שהיה מונח בחותמו של כהן גדול ולא היה בו אלא להדליק יום אחד נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים לשנה אחרת קבעום ועשאום ימים טובים בהלל והודאה

9. פסיקתא רבתי (איש שלום) פיסקא ב - מזמור שיר חנוכה

ולמה מדליק נרות בחנוכה אלא בשעה שנצחו בניו של חשמונאי הכהן הגדול למלכות יון שנאמר ועוררת בניך ציון על בניך יון (זכריה ט"י י"ג) נכנסו לבית המקדש מצאו שם שמונה שפודין של ברזל וקבעו אותם והדליקו בתוכם נרות, ולמה קורין את ההלל מפני שכתב אל ה' ויאר לנו (תהלים קי"ח כ"ז), ולמה אין קורין בפורים כתב להשמיד להרוג ולאבד [את כל חיל עם ומדינה הצרים אותם וגו'] (אסתר ח' י"א) ואין קורין אלא על מפלתה של מלכות ומלכות של אחשוורוש הייתה קיימת לכן אין קורין אבל במלכות של יון שכילה אותה הקדוש ברוך הוא התחילו נותנים הימנון ושבח ואומרים לשעבר היינו עבדים לפרעה עבדים ליון ועכשיו עבדיו של הקדוש ברוך הוא אנו הללו עבדי ה' (תהלים קי"ג א'). וכמה חנוכות הם, שבע חנוכות הם ואילו הן חנוכת שמים וארץ שנאמר ויכולו השמים והארץ (בראשית ב' א') ומה חנוכה היה שם ויתן אותם אלהים ברקיע השמים להאיר (שם / בראשית/ א' י"ז) וחנוכת החומה שנאמר וחנוכת חומת ירושלים (נחמיה י"ב כ"ז) וחנוכת של [עולין] גולה שנאמר והקריבו לחנוכת בית אלהינו דנא וגו' (עזרא ו' י"ז) וחנוכת הכהנים זו שאנו מדליקין וחנוכת העולם הבא שנאמר אחפש ירושלים בנרות (צפניה א' י"ב) וחנוכת הנשיאים זאת חנוכת המזבח (במדבר ז' פ"ד) וחנוכת המקדש מה שקראו בענין מזמור שיר חנוכת הבית לדוד.

10. תלמוד בבלי מסכת שבת דף כג עמוד א

מאי מברך? מברך אשר קדשנו במצותיו וצונו להדליק נר של חנוכה והיכן צונו? רב אויא אמר: מלא תסור. רב נחמיה אמר: שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך.

13. חגי פרק ב

(י) בעשרים וארבעה לתשיעי בשנת שתים לדרגוש היה דבר יקוק אל תגי הנביא לאמר:

(יא) כה אטר יקוק צבאות שאל נא את הכהנים תורה לאמר:

(יב) הן ישא איש בשר קודש בכנף בגדו ונגע בכנפו אל הלחם ואל התמיד ואל השמן ואל כל מאכל היקדש ויענו הכהנים ויאמרו לא:

(יג) ויאמר חגי אם יגע טמא נפש בכל אלה היטמא ויענו הכהנים ויאמרו יטמא:

(יד) ויען חגי ויאמר כן העם הזה וכן הגוי הזה לפני נאם יקוק וכן פל מעשה ידיהם ואשר יקריבו שם טמא הוא:

(טו) ועתה שימו נא לבבכם מן היום הזה ומעלה מטרם שום אבן אל אבן בהיכל יקוק:

14. משנה מסכת ביכורים פרק א, משנה ו

[*] הקונה שתי אילנות בתוך של חברו מביא ואינו קורא רבי מאיר אומר מביא וקורא יבש המעין נקצץ האילן מביא ואינו קורא רבי יהודה אומר מביא וקורא מעצרת ועד החג מביא וקורא מן החג ועד חנוכה מביא ואינו קורא רבי יהודה בן בתירא אומר מביא וקורא:

15. תלמוד בבלי מסכת עבודה זרה דף ח עמוד א

מתני'. ואלו אידיהן של עובדי כוכבים: קלנדא, וסטרנורא, וקרטיסים, ויום גנוסיא של מלכיהם, ויום הלידה, ויום המיתה, דברי רבי מאיר; וחכמים אומרים: כל מיתה שיש בה שריפה - יש בה עבודת כוכבים, ושאין בה שריפה - אין בה עבודת כוכבים; אבל יום תגלחת זקנו ובלוריתו, ויום שעלה בו מן היס, ויום שיצא מבית האסורין, ועובד כוכבים שעשה משתה לבנו - אינו אסור אלא אותו היום ואותו האיש בלבד.

גמ'. אמר רב חנן בר רבא: קלנדא - ח' ימים אחר תקופה, סטרנורא - ח' ימים לפני תקופה, וסימנך: אחר וקדם צרתני וגו'. ת"ר: לפי שראה אדם הראשון יום שמתמעט והולך, אמר: אוי לי, שמא בשביל שסרחתי עולם חשוך בעדי וחוזר לתוהו ובוהו, וזו היא מיתה שנקנסה עלי מן השמים, עמד וישב ח' ימים בתענית [ובתפלה], כיון שראה תקופת טבת וראה יום שמאריך והולך, אמר: מנהגו של עולם הוא, הלך ועשה שמונה ימים טובים, לשנה האחרת עשן לאלו ולאלו ימים טובים, הוא קבעם לשם שמים, והם קבעום לשם עבודת כוכבים.

16. בראשית פרק א

(א) בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ:

(ב) וְהָאָרֶץ הָיְתָה תְהוֹ וְבָהוּ וְחָשֶׁךְ עַל־פְּנֵי תְהוֹם וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל־פְּנֵי הַמַּיִם:

(ג) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי אֹר וַיְהִי־אֹר:

17. בראשית רבה (וילנא) פרשת לך לך פרשה מד

ויש שמחלפין נופלת עליו, זו בבל דכתיב בה (ישעיה כא) נפלה נפלה בבל, גדולה זו מדי, דכתיב (אסתר ג) אחר הדברים האלה גדל המלך אחשוורוש חשיכה זו יון, שהחשיכה עיניהם של ישראל בגזרותיה שהיתה אומרת לישראל כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלהי ישראל, אימה זו אדום דכתיב (דניאל ז) וארו חיוא רביעאה דחילה ואמתני ותקיפא יתירה.

18. יום כיבוש ירושלים - החג הגדול מכולם חנוכה תרע"ח, דצמבר 1917

מתוך: אריאל : כתב עת לידיעת ארץ ישראל - אריאל : כתב עת לידיעת ארץ-ישראל - גיליון 88 > אריאל
כתב עת לידיעת ארץ-ישראל

יעקב גרוס כיבוש ירושלים בידי הבריטים בחנוכה תרע"ח (1917) נתפרש באתחלתא דגאולה : היהודים ראו בשחרור העיר נס של חנוכה ו"פעמיו של משיח / ' כאילו החזון הציוני עומד בפני התגשמותו . " יום כיבוש ירושלים" אף היה לחג רשמי * ivcw , jaxj } ונחוג כיום שבתון במשרדי הממשלה . בבתי הכנסת ובכנסיות נערכו תפילות חגיגיות , ובחוצות נערכו ארועים ותהלוכות בהשתתפות קהל רב ובמעמד הנציב העליון . כן חולקו עיטורי כבוד והצטיינות , נערכו "חתונות לאומיות" והוסר הלוט מעל רחובות חדשים . בימיו של שהנציב העליון , הרברט סמואל , היה זה יום החג העיקרי בארץ . במגרש הרוסים נערך טקס רב רושם במעמד צבאי בהשתתפות צבאות צרפת ואיטליה , שייצגו את מעצמות ההסכמה . בטכס נכח הסגל הדיפלומטי , נכבדים וראשי הדתות . לאחר שהנציב העליון סקר את המסדר , נערך מצעד שנע לעבר שער יפו לקול תשואות ההמון . לצירי הדרך עמדו תלמידי בתי הספר הירושלמים מכל העדות , שקיבלו את המצעד בקריאות נרגשות . שירת הנוער העברי נמהלה בשירת תלמידי בתי הספר הערביים ואליהם הצטרפה השירה האנגלית של החיילים . בכנסיית סט . ג'ורג' נערכה תפילת הודיה משולבת בשלוש השפות הרשמיות.